

УДК 159.922

**ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОВОГО ВЗАЄМООБМІНУ
МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Гурлева Т.С.

Чинником гуманізації взаємин учителя з учнем в освітньому процесі, а також духовного, інтелектуального та емоційного розвитку особистості вважається педагогічне спілкування.

Дослідження українського вченого І.О.Синиці, зокрема, професійно-значущих компонентів особистості вчителя, проблеми культури мовлення вчителя сьогодні набувають подальшого розвитку і конкретизації. Терміни "педагогічна майстерність" і "педагогічний такт" у сучасному суспільстві та освіті мають особливе забарвлення, але зберегли свою наукову глибину, актуальність для педагогічного процесу, яку висвітлював І.О.Синиця. У роботі "Педагогічний такт і майстерність учителя" він писав, що педагогічний такт – складне явище, і вчитель, маючи його, спонукає учня до власного прийняття рішення, до саморозвитку. На думку вченого, "педагогічний такт у широкому розумінні – це спеціальне професійне вміння вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує щодо учнів найефективніший за певних обставин засіб виховного впливу". Педагогічний такт – це і почуття міри у застосуванні педагогічного впливу на учнів, і одна з форм педагогічної моралі, і форма активної морально-педагогічної творчості вчителя, він є невід'ємною ознакою педагогічної майстерності учителя.

"Педагогічна майстерність, – писав І.О. Синиця – це не тільки висока й усебічна загальна й методична освіченість учителя, а й вміння домогтися, щоб кожне його слово дійшло до учнів, було повністю ними сприйняте, пережите і засвоєне. А досягти цього, не володіючи педагогічним тактом, учитель не зможе". Педагогічна майстерність, посилена педагогічним тактом і творчістю учителя, являє собою необхідну умову ефективного комунікативного процесу, взаємозбагачуваного спілкування між учителем і учнем. Не випадково, важливим професійно значущим компонентом особистості вчителя вважається його мова, культура мовлення. Під культурою мовлення учителя вчений розумів всю його мовну діяльність, словесну й несловесну, всю поведінку в процесі спілкування, що знайшло відображення у працях таких дослідників, як Д.М. Богоявленський, Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк, О.О. Леонт'єв та ін. Психологи і педагоги стверджують, що мова особистості впливає на духовний розвиток, причому не тільки її носія, а й тих, з ким він перебуває у комунікативному процесі. "Мовна культура людини, – писав В.О. Сухомлинський, – це дзеркало її духовної культури". Проблема людини та її мови, її впливу на духовний розвиток, самореалізацію у суспільстві, широко представлена у працях Б.Г. Ананьєва, М. Бубера, М.С. Кагана, А.В. Петровського, С.Л. Рубінштейна, К. Ясперса. Слова вчителя, з якими він звертається до учнів, його мова, культура мовлення впливають на формування світогляду дитини, життєвих орієнтирів, ставлення до життя і його якості.

Такі великі філософи, як Сковорода, Сократ, Платон, Декарт, Спіноза, Діоген, були єдині у думці про те, що "найкращим" є те життя, яке є найбільш осмисленим. Смысл життя, його осмислення значною

мірою залежить від того, у якому соціокультурному контексті людина живе, від змістовного наповнення спілкування з різними людьми.

У цьому сенсі важливу роль грає смислова взаємодія (Дж.Келлі та ін.), смисловий взаємообмін між людьми. Сенси не лише реалізуються в діяльності людини, але й стимулюють прояви креативності, появу нових смислів, відкриття духовних обріїв. Взаємодія учителя та учнів у сучасній школі відрізняється великою варіативністю та включає в себе елементи традиційної та інноваційної культури. Помітним є двосторонній характер процесу спілкування – від учителя і від учнів, за рахунок чого за оптимальних умов відбувається взаємообмін смислами, життєвими орієнтирами. Вчитель транслює моральні цінності – з одного боку, але, з іншого боку, має місце вплив смислових еталонів учнів на свідомість самого педагога. Без такого взаємообміну неможливе спілкування між учителями та учнями в сучасному суспільстві, яке розвивається, саме потерпає від зламів, а значить вимагає відповідних змін у мові, мовній культурі, особистісного, духовного розвитку тих, хто спілкується.

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

**КРУГЛИЙ СТІЛ
ПРИСВЯЧЕНИЙ НАУКОВІЙ ТВОРЧОСТІ
ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО
ПСИХОЛОГА І.О. СИНИЦІ
"НАУКОВА СПАДЩИНА
І.О. СИНИЦІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ"**

31 жовтня 2013 року

Київ – 2013

УДК 159.9(05)

За редакцією: Максименко С.Д., дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор.

Редакційна колегія: *Тополов Є.В.*, доктор психол. наук, с.н.с., *Куценко-Лада Г.В.*, канд. психол. наук, *Пророк Н.В.*, канд. психол. наук, *Шевченко Н.О.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Слободяник Н.В.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Дзюбка Л.В.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Мар'яненко Л.В.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Капустюк О.М.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Терещенко Л.А.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Скулиш Н.Є.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Федько В.В.*, канд. психол. наук, с.н.с., *Шатирко Л.О.*, с.н.с., *Пастушенко В.С.*, н.с., *Тимофєєва Н.М.*, н.с., *Кесьян Т.В.*, м.н.с., *Мойзріст О.М.*, м.н.с., *Гурова О.В.*, м.н.с., *Чудакова О.М.*, м.н.с.,

Круглий стіл присвячений науковій творчості відомого українського психолога І.О.Синиці. "Наукова спадщина І.О. Синиці в контексті сучасної педагогічної психології". – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – 44 с.

В цьому збірнику містяться матеріали Круглого столу, організованого Інститутом психології імені Г.С.Костюка НАПН України і присвяченого творчій спадщині визначного українського психолога, одного з організаторів роботи цього інституту Івана Омеляновича Синиці. Перше, минулорічне засідання Круглого столу засвідчило про великий інтерес психологів та працівників освіти до широкого кола психологічних питань, сформульованих І.О.Синицею майже 50 років тому, і досить актуальних для сучасної психології освіти. Доповідачами наголошувалось, що питання і наразі залишаються провідними, як для науки, так і для практики. В 2012 році на засіданні Круглого столу вдалось обговорити лише невелику частину проблем; цьогорічна зустріч продовжила обговорення теоретичних питань психології та встановлення смислових зв'язків між науковою спадщиною І.О.Синиці і сучасними дослідженнями, а також аналіз стану психології освіти в контексті ідей І.О.Синиці.

У вступній доповіді директор Інституту психології, академік Максименко С.Д. відзначив вагомий доробок І.О.Синиці в загальному розвитку вітчизняної педагогічної психології, створенні її теоретичних та методологічних підґрунть. Доповідач розглянув основні аспекти внесоку І.О.Синиці в організацію наукових досліджень в галузі педагогічної психології, у вивчення психічних закономірностей навчання, виховання особистості, взаємодії учасників освітнього процесу, становлення особистості педагога. С.Д.Максименко відзначив, що тривалий час в українській психології під керівництвом І.О.Синиці здійснювались продуктивні дослідження закономірностей та надійних критеріїв визначення рівнів розвитку особистості, психологічних особливостей педагогічної діяльності, індивідуальних особливостей навчання, професійної підготовки педагога.

Особливу увагу учасників цьогорічного засідання Круглого столу викликали проблеми розвитку мовлення дитини, психологічних закономірностей розвитку мовлення в процесі навчання, психологічних особливостей усного та писемного мовлення, своєрідність окремих вікових етапів мовного розвитку. Доповідачами підкреслювалась продуктивність обговорення проблем і потреба в подальших зустрічах.

© Інститут психології імені Г.С. Костюка
НАПН України, 2013

ЗМІСТ

ВОВЧИК-БЛАКИТНА О.О. Екологічність інформаційного простору сучасної дитини	5
ГРЕБІНЬ Л.О. Структурно-психодинамічна модель розвитку людини	6
ГРИЦЕНОК Л.І., ГРИЦЕНОК Б.В. Специфіка професійного самовизначення старшокласників в умовах спортивного напрямку профільного навчання	8
ГУРЛЄВА Т.С. Особливості смислового взаємообміну між учасниками освітнього процесу	9
ГУРОВА О.В. Особливості внутрішньоособистісної конфліктності особистості на фоні невротичних порушень	11
ГОРОВА О.О. Суб'єктність викладача та студента майбутнього архітектора, будівельника як чинник становлення спеціаліста	13
ДЗЮБКО Л.В. Пропедевтика можливих труднощів учнів п'ятих класів очима вчителів	15
КУЦЕНКО-ЛАДА Г.В. Поняття образу та картини світу у Л.Віт'енштайна	17
МАР'ЯНЕНКО Л.В. Пізнавальна діяльність учнів у вчителя з вищою педагогічною майстерністю (нотатки з творів І.О.Синиці)	19
МОЙЗРИСТ О.М. Питання співвідношення понять соціально-психологічної адаптації і соціально-психологічної дезадаптації	20
МУЗИЧУК О.О. Дослідження внутрішніх детермінант становлення особистості в українській психології другої половини ХХ століття	22
ПОКЛАД І.М. Розвиток Г.С. Костюком основ педагогічної та вікової психології	24
РОЖДЕСТВЕНСЬКИЙ А.Ю. Досвід дослідження феномена професіоналізму: методологічні аспекти	25
СЛОБОДЯНИК Н.В. Самодетермінація у структурі особистісного потенціалу сучасної молоді	27
СКУЛИШ Н.Є. Розвиток творчого мислення та професійне самовизначення студентів ВНЗ	28
СТАВИЦЬКИЙ Г.А. Мотиви вибору для навчання студентами різних спеціальностей педагогічного університету	30

ТЕРЕЩЕНКО Л.А. Причини виникнення асоціальної поведінки підлітка	31
ТУРБАН В.В. Проблема становлення моральності й етичної свідомості особистості	33
ФЕДЬКО В.В. Копінг-стратегії, як важлива складова життєдіяльності особистості	35
ЧУДАКОВА О.М. Творчість як умова становлення особистості молодшого школяра	37
ШАРКОВА С.Ф. Полікультурна складова процесу навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах	39
ШАТИРКО Л.О. Структурно-змістовні особливості системи суб'єктивних значень вищої освіти у студентів	40

Підписано до друку 04.11.2013. Формат 60 x 84/₁₆. Папір офс. Друк офс.
Гарнітура Times New Roman Cug. Ум. друк. арк. 2,78. Обл.-вид.арк. 2,16.
Наклад 300 прим. Зам. № 6.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2881 від 21.06.2007 р.

ДП «Інформаційно-аналітичне агентство»
01001, Київ - 1, вул. Експланадна, 4-6, оф. 419-2. Тел./факс (044) 287-03-79